

DAGMAR LARSEN

Nibes ukendte forfatterinde

Af Ole Færch

DAGMAR LARSEN

Nibes ukendte forfatterinde

© Ole Færch

Privattryk - Aalborg - 1994

Illustrationer: Lise Færch, Aalborg

Tryk: Schølin Grafisk, Aalborg

Trykt i 100 eksemplarer

Forside: Dagmar Larsen (t.h.) og hendes moder Anne Marie Larsen.

FORORD

Et studium af Nibe bys historie fører uundgåeligt til de to forfattere Carl Klitgaard og Dagmar Larsen.

Carl Klitgaards bog "Nibe bys historie indtil 1728" udkom i 1917 som den første samlede fremstilling af byens historie, som alle senere værker så at sige står på skulderen af. Klitgaard var allerede, da bogen om Nibe udkom, en kendt person, og blev en af landets fineste lokalhistorikere med en uhyre omfattende produktion af lokal- og personalhistorie mest knyttet til Nordjylland.

Dagmar Larsens bog "Kulturbilleder og Typer fra Nibes Glansperiode i Slutningen af det attende og Begyndelsen af det nittende Aarhundrede" udkom i 1926 med støtte fra Den grevelige Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse og Kulturministeriet. Udgivelsen af manuskriptet var dog allerede begyndt som en artikel i Himmerland og Kjær herreds årbog i 1925. Denne blev fortsat i 1926 og afsluttedes i 1927.

Carl Klitgaard er kendt og biograferet, Dagmar Larsens bog er også kendt og er et af de oftest citerede værker om Nibes historie, men hvem var personen Dagmar Larsen?

Dette spørgsmål har jeg ofte stillet mig selv, når jeg i mit arbejde med indsamling af oplysninger om Færch-navnet atter og atter er vendt tilbage til Dagmar Larsens bog. Hver gang er jeg blevet lige imponeret af dens væld af oplysninger. Det har derfor været naturligt at samle oplysninger om bogens forfatter, når der har været lejlighed hertil. Resultatet af dette sporadiske arbejde fremlægges hermed i en samlet form.

Ved udarbejdelsen har jeg mødt stor imødekommenhed fra Nibe Bibliotek, ikke mindst den tidligere leder af biblioteket, Aase Bak Nielsen. Tak til fabrikant Jørgen Færch, Brejnholt for støtte til edb-programmer og til tegneren Lise Færch, Aalborg for illustrationer.

Tandlæge Grethe Nielsen, Dagmar Larsens slægtning og hendes mand, læge Jens Nielsen, Solrød Strand, har gennem udlån af billeder, breve og dokumenter m.v. samt ved økonomisk støtte muliggjort udgivelsen.

Tilegnet min datter Marianne Færch og min kone Anna Marie Færch.

OLE FÆRCH

DAGMAR LARSEN

Dagmar Larsen er født 27.2.1867 i Nibe. Hendes forældre var Nibe-købmanden Anton Johannes Jensen Larsen, født 1828 i Hals, død 6.2.1874 i Nibe og Anne Marie Nielsen, født 18.5.1826 i Nibe, død 13.4.1913 sammesteds.

Dagmar Larsens mor var datter af den berømte Nibe-købmand og sildesalter Søren Nielsen, som i 1803 kom til Nibe fra Sebbesund. Sildefiskeriet, som gennem århundreder havde bølget op og ned efter naturens luner, var da inde i en stor opgang. Silden stod ind i staderne som måske aldrig før og handelen blomstrede. Nibe fik en sand glansperiode, hvor store formuer grundlagdes.

Glansperioden startede o. år 1800 og varede til 1829, da silden pludselig forsvandt. Årsagen var måske Aggertangens gennembrud i 1826, men der havde dog også i mange år været talt om overfiskeri. Hvad årsagen end var, så var silden borte. En dyb nedgang fulgte efter glansperioden og lagde velerhvervede rigdomme øde. Nøden var forfærdelig, og den var kendt over hele landet. Kun én trøst var der - nedgangen ramte alle.

Søren Nielsen købte i 1803 en parcel på hjørnet af Priorgade og Sønderbomsgade (nu Søndergade) af byfoged Basesen. Senere købtes bl.a. halvdelen af købmand Gjelstrups ejendom, så ejendommen i store træk fyldte hele hjørnet Priorgade - Søndergade og Kildegade, godt og vel halvdelen ned til Farvergade, (den nuværende Vestergade). Der var dog også bygninger på den anden side af Søndergade samt arealer på Nibe bys markjorder. Her opbyggede Søren Nielsen sin store gård, der indeholdt både sildesalteri, storkøbmandshandel og landbrug. I modsætning til andre af de store købmænd klarede han nedgangen efter glansperioden, bl.a. fordi han hurtigt forstod at skifte fra storkøbmandshandel til butikshandel. Han var ved sin død meget velstående.

I Søren Nielsens ægteskab med Ane Willadsdatter var der 5 børn. Efter hendes død 1821 blev han 1824 gift med Karen Marie Hansdatter, og de fik 7 børn. Efter Søren Nielsens død 21.3.1839 drev enken købmandsgården videre med Søren Klitgaard som bestyrer. I længden magtede hun dog ikke den store bedrift. 1841 giftede hun sig med farmaceut H.C.Krag fra Aalborg. Dette fornuftsægteskab blev ikke lykkeligt. Selv om Krag havde lovet at stå for købmandshandelen, gjorde han det ikke, men drev den fortsat med bestyrer. Krag's interesse gjaldt kun den store formue, han havde giftet sig til, og efter datidens lovgivning havde fri råderet over. Han brugte løs af formuen i så stor stil, at den snart ville være helt formøblet. For at redde hvad reddes kunne, krævede Karen Marie Hansdatter skilsmisse, og ægteskabet blev opløst i 1846. Alt dette tog hårdt på hende, og hun døde kun 7 måneder senere, 2.5.1847.

Søren Nielsens søn af første ægteskab, Niels Nielsen, var den naturlige

arvtager til købmandshandelen, som han i flere år havde været medindehaver af. Han ønskede imidlertid ikke at overtage den, men ville selv sætte noget igang. Kort efter faderens død købte han Niels Nielsen Færchs tidligere ejendom, Stervbogården, på hjørnet af Priorgade og Mellem Strandgade, som da stod tom.

Dagmar Larsens familie 1883

Søren Nielsens ældste datter af andet ægteskab Anne Marie Nielsen, Dagmar Larsens mor, som kun var 21 år, blev da den, der kom til at holde sammen på hjemmet for de tre umyndige søskende. Ved hjælp af bestyreren Søren Klitgaard drev hun købmandsgården, men tog selv arbejde i et stort købmandshjem i Agger, hvor hun havde den yngre søster Martine med sig. 5.5.1854 ægtede hun i Agger kirke Anton Johannes Larsen fra Hals, søn af Jens Larsen, Hals. Anton Johannes Larsen overtog købmandsgården og gælden til arvingerne. Dette unge par blev det samlende midtpunkt for familien, og alt tyder på, at ægteskabet har været lykkeligt. Og skønt Anne Marie nu selv havde stiftet familie, var der også plads til de yngre søskende Hansigne, Martine og Otilia og den ældre broder Peter Nielsen. Intet sted var de så gerne som i hjemmet i Nibe.

I dette hjem voksede Dagmar Larsen da op som den yngste af en børneflokk på seks. Den ældste var broderen Søren Nielsen Larsen, født 18.2.1855, død 1933 i Aalborg. Så var der søstre Jenny Marie, født 17.4.1857, død 1875 i Nibe, og Anna, født 28.8.1859, død i København 1948. Endelig var der brødrene, Frantz Larsen, født 15.3.1862, død 24.9.1915 i Nibe og Fritz Everløf Larsen, født 15.8.1864, død 10.3.1866.

Matrikelkort 1859

Anton Johannes Larsen byggede i 1859 det nuværende Søndergade 4 og ud-

videde også ejendommen ved køb af resten af købmand Gielstrups gård, ligesom han forbedrede ejendommen og efterhånden fik bindingsværket erstattet af grundmur. I 1861 gav han Hansigne Nielsen pant i ejendommen for hendes arv på 900 rdl, og der var i forvejen tinglyst pant for arv på 1900 rdl til Peter Nielsen og Otilia Nielsen, alle søskende til Dagmar Larsens moder. 1872 optog han et lån på 8500 rdl ved Landmandsbankens Hypotekforening, så ejendommen var belånt for 14.000 rdl. 18.3 1871 udlejede han den ene butik i hovedhuset på vestsiden af Søndergade til A.E.Christensen. Lejemålet blev senere overtaget af Hans Hornsgaard. Alt tyder på, at Anton Larsen efter få år er kommet ud i store økonomiske problemer.

Allerede 18.2.1874, da Dagmar Larsen kun var 7 år gammel, døde Anton Johannes Larsen. Af kirkebogens anmærkning om dødsårsagen - kronisk alkoholisme, dilerium tremens - aner man familiens tragedie.

Nu stod Anne Marie Larsen igen ene, og denne gang ikke med umyndige søskende, men med egen børneflokk. Men gifte sig igen, det ville hun ikke. Dertil stod den skæbne, der overgik hendes egen mor for stærkt i erindringen. Så hellere forsøge at klare sig igennem de vanskelige forhold med børnenes og familiens hjælp. Rådvidt var hun ikke, men der var ikke meget, hun kunne gøre. Hun blev siddende i uskiftet bo. Købmandshandelen, som Anton Larsen selv havde drevet, var lejet ud til købmand Hornsgaard i hvert fald til 1.5.1881. De mange øvrige lejemål, der allerede fra Søren Nielsens og også i Anton Larsens tid havde været i købmandsgården, blev fortsat.

Men tingene måtte over i en ny gænge. De to ældste af børnene, Søren og Jenny, blev sendt fra hjemmet. Søren kom i lære hos købmand Hjort i Slotsgade i Aalborg, og Jenny kom i huset hos pastor Laurits Blicher i Taaderup præstegård på Falster. Fra sin ungdom kendte Anne Marie Larsen familien Blicher i Sønderholm præstegaard, hvor Søren Nielsen leverede varer, og hvor han selv og døtrene kom. Det var uden tvivl dette bekendtskab, der skabte forbindelsen.

Nogle få måneder efter faderens død, i juli måned 1874, rejste Jenny kun 17 år gammel sammen med onkelen, Søren Warde Thomsen, ad den nyanlagte jyske længdebane til Århus. Med dampskib rejste hun alene videre til København og derfra med toget den lange vej til Taaderup præstegård. Mens hun var her, fik hun brystsyge. Hos Grethe Nielsen, Solrød Strand findes en række gribende breve, som Jenny skrev hjem til sin moder i Nibe. I begyndelsen skriver hun mest om rejsen og om dagligdagen i præstegården, men senere mere og mere om sygdommen og længselen hjem. Hendes ønske om at komme hjem til Nibe blev opfyldt. Hun døde i Nibe 8.6.1875 kun 18 år gammel.

Tilbage i hjemmet var så Anna og Dagmar. Anna, gik samme vej som mode-

ren, der i sin tid havde været huslærerinde på Mors. Inspirationen til lærergeringen kunne Anna Larsen dog også få andre steder i familien. J.A.C.Schytte, som var gift med moderens søster, Martine Nielsen, var også lærer, demitteret fra Blaagaards Seminarium 1860. Anna Larsen deltog 1880 i et kursus for unge piger på A. Mørks skole i Aalborg. Fra 1885 til 1890 gav hun privat undervisning til købmand Fr. Jacobsens og distriktslæge J.M.Petræus' børn i Nibe, og hun fik en fin anbefaling for sit arbejde. Også Nibes daværende borgmester Gustav Hansen gav Anna Larsen en særdeles fin anbefaling. Borgmesteren bevidnede heri Anna Larsens store økonomiske trang og højst agtværdige forhold. I 1891 tog hun lærerindeeksamen i København med første karakter og underviste fra 1891 til 1893 i religion, dansk, geografi og regning ved Albertine Sørensens pigeskole i Århus. Efter en kort periode i Frederikssund fik hun fra 1893 sit livsvirke ved Københavns Borger- og Almueskolevæsen.

Anne Marie Larsen, f. Nielsen

Hvordan Dagmar Larsens barndom og ungdom er forløbet, er der ingen oplysninger om. Hun er formodentlig blevet undervist privat sammen med andre af

byens borgerdøtre. Det videre forløb står heller ikke helt klart. Det er nærliggende at antage, at hun, som Anna, er gået i moderens fodspor. Ved at læse hendes bog kan man se, at hun havde meget fine kundskaber og bl.a. beherskede latin og fransk. Ved folketællingen 1890 boede både Dagmar og Anna hjemme i Nibe, og begge står anført med stillingsbetegnelsen lærerinde.

Mellem 1890-1892 var Dagmar Larsen i en periode på Langeland, sikkert for at fungere som huslærerinde. Det var næppe tilfældigt, at Dagmar Larsen netop valgte at søge ned i den del af landet, for det var her den ældre søster Jenny havde opholdt sig i Taaderup præstegård. Hvor Dagmar har opholdt sig, vides ikke, men man kan gætte på, at det har været i en af de Langelandske præstegårde. At det har været på disse kanter, ses klart. Hun omtaler i sin bog bl.a. familien i Moseby præstegård, som kun ligger få kilometer fra Taaderup.

Dagmar vendte tilbage til Nibe i 1892 (Folketællingen Nibe 1911). Årsagen har sikkert været, at familien nu igen blev ramt af en tragedie. Dagmars moder blev omkring dette tidspunkt ramt af en hjerneblødning, der gjorde hende lam og stum resten af livet og nødvendiggjorde konstant hjælp. Som uddannet, vellønnet lærerinde har Annas økonomiske muligheder for hjælpe sin familie været bedre end Dagmars.

Det blev Dagmars skæbne at ofre sig for moderen, som hun passede i mere end 20 år indtil dennes død i 1913. Moderens sygdom gjorde det vanskeligt for Dagmar at være borte fra hjemmet i længere tid ad gangen, og hun fik formodentlig af denne grund ikke afsluttet sin uddannelse som lærerinde. I kilderne står der: anden uddannelse, uexamineret, men det kan dog ses, at hun havde haft et årskursus. (W.Th. Bentin & Carl Pedersen, Danmarks Folkeskole, 1921, s. 321).

Danmark fik i 1814 en skolelov, som påbød almindelig skolegang. For at kunne opfylde loven købte skolekommissionen i Nibe en ejendom i Mellemgade, vest for kirken. I 1869 var lærertallet steget til 3. Den ene af lærerne ledede, hvad der nærmest var en lille realklasse.

I 1886 var der opstået tanker om en realskole. Under forhandlingerne herom vikarierede højskoleforstander K.Refer, Sønderholm, i embedet. I 1887 blev han beskikket som skoleinspektør. Nogle af lærerne underviste både ved borgerskolen og realskolen (T.V.Færgemann, Nibe Bys Historie 1727-1927).

Søren Niensens efterslægtstavle

	Cæsilie Nielsen *3.1.1807			
	Rasmus Nielsen *10.11.1807		Marie Elisabeth Larsen 27.9.1887	
	Christine Nielsen *11.3.1810		Ellen Larsen 8.4.1890	
Søren Nielsen 1779-19.3.1839 	Niels Nielsen *26.2.1812	Søren Nielsen Larsen 18.2.1855-1933 	Erik Larsen Grethe Larsen 23.11.1893-1960 10.10.1928 	
Ane Willadsdr. 1786-14.6.1821 	Christen Nielsen *10.3.1815	Anna Pedersen 20.8.1866-1940	Frida Godfredsen 14.7.1899-25.2.1989	Jens Nielsen 7.6.1928
Karen Hansdr. 1786-2.5.1847	Peter Nielsen *16.1.1825	Jenny Marie Larsen 17.4.1857-8.6.1875		
	Anne Marie Nielsen 18.5.1826-13.4.1913 	Anna Larsen 28.8.1859-31.8.1948		
	Anton Larsen 1828-6.2.1874	Frantz Larsen 1862-1915		
	Kirstine Nielsen 1828-29.6.1842	Fritz Everløff Larsen 15.8.1864-1866		
	Hansigne Nielsen 29.1.1830-21.2.1924	Dagmar Larsen 27.2.1869-12.12.1922		
	Martine Nielsen * 1832, død spæd			
	Martine Nielsen 11.1.1834 	Marie Schytte J.C.A.Schytte		
	Othilia Nielsen 27.2.1837-12.3.1916 	Marie Thomsen Søren Warde Thomsen 1832-24.11.1890		

* fødselstidspunkt
 gift med

I efteråret 1894 og foråret 1895 var der uro på skolen og stort fravær fra undervisningen i gymnastik. Der var også uro omkring en af lærerinderne, frk. Rosenmeyer. Sagen endte med, at frk. Rosenmeyer blev opfordret til selv at søge sin afsked, og der blev så opslået et ledigt embede som timelærerinde. Dette embede søgte Dagmar Larsen sammen med 10 andre. Skolekommissionen behandlede ansøgningerne i mødet 5.7.1895. Af ansøgerne blev 3 anset for kvalificerede, heriblandt Dagmar Larsen. For at kunne opvise tilstrækkelige kvalifikationer i gymnastik måtte hun dog skyndsomt tage et kursus i dette fag. Dette ses af et brev til højskoleforstander Schrøder, Askov højskole. Brevet er bevaret i Det Kongelige Bibliotek:

"Nibe d. 13. Juli 1895

Hr. Højskoleforstander Schrøder! Skønt det er noget sent, tillader jeg mig at forespørge, om De kan og vil modtage mig som Elev paa Askovs Kursus i Gymnastikkommando og Gymnastik, dersom jeg faar et Embede, jeg søger, og som jeg først i disse Dage er indstillet til. Afgørelsen falder formodentlig sammen med Feriens Begyndelse (d.20.Juli). Dersom det er Dem muligt, beder jeg Dem svare omgaaende, om De vil modtage mig - forudsat alt gaar efter Ønske - og samtidig give mig nærmere Oplysning om Kursets Varighed, samt om Vederlag for Undervisning og Ophold, heldigste Tid paa Dagen at komme paa osv. Ærbødigst Dagmar Larsen, Nibe."

At det har været meget vanskeligt for Dagmar Larsen at være borte fra hjemmet i Nibe for at deltage i kurset, ses af et brev, som søsteren Anna i begyndelsen af juni 1895 skrev til direktionen for skolevæsenet i København:

"Til den høje Direktion for Borger og Almenskolevæsenet i København.
Undertegnede Anna Larsen, som er ansat ved Friskolen i Oehlg. tillader sig herved ærbødigst at ansøge den høje Direktion om Tilladelse til at holde Vikar for egen Regning fra først i Juni d. Aar til Udgangen af Maanedens samt omkring 14 Dage i August Maaned. Grunden til, at jeg saa meget ønsker at opnaa denne Tilladelse, er Sygdom i mit Hjem i Jylland, og førend min Søster, som ellers er hjemme, kommer tilbage i slutningen af August fra et Feriekursus i Gymnastik, vilde jeg nødig forlade min syge Moder, da hun imellem ved pludselige Anfald af Sygdommen, svæver mellem Liv og Død, og i et saadant Tilfælde vilde det gøre ondt, om ikke en af os da kunde være hos hende. Da jeg selvfølgelig vil gøre, hvad jeg kan for at sikre mit Arbejde en god Udførelse, mens jeg er borte, haaber jeg det ikke skal lide ved min Fraværelse og imødeser Direktionens ærede svar med godt Haab. Ærbødigst A.L." (Breve hos Grethe Nielsen, Solrød Strand)

Sagen om besættelse af embedet var igen oppe på skolekommissionsmødet 21.oktober, hvor skoledirektionen kortfattet meddeler, at frk. Dagmar Larsen fastansættes som timelærerinde fra 1.november 1895. Dagmar Larsen var dog allerede 1.7.1895 begyndt på realskolen som vikar, og dette skal sikkert tages som et udtryk for, at stillingsopslaget var mere eller mindre formelt. Der kan dog ikke rejses tvivl om, at Dagmar Larsen fagligt var meget velkvalificeret, men at der i valget også blev skelet til familiens økonomisk vanskelige stilling.

Ansættelsen kan dog formodentlig også ses som et udslag af gode forbindelser. Skolekommissionen havde 3 medlemmer, og heraf var den ene den nyligt tiltrådte købmand A.C.Pedersen, hvis datter Anna var gift med Dagmars broder Søren Larsen. Også til lærerrådet havde familien gode forbindelser. Sekretæren i lærerrådet var Marie Svendsen, som var lidt ældre end Dagmar Larsen, og gennem mange år boede til leje i købmandsgården.

I 1895 blev Dagmar Larsen altså fastansat som timelærerinde på realskolen, hvor hun underviste i bl.a. dansk, engelsk, tysk, historie og i begyndelsen sikkert også i gymnastik. Det har uden tvivl været en dyb lettelse for familien, at Dagmar fik stillingen, og dermed kunne bidrage til familieøkonomien. I foråret 1895 var nye mørke skyer begyndt at trække op over familien.

Søren Larsen, Dagmars broder havde da i en del år drevet den store købmandshandel. Formodentlig var det allerede fra 1.5.1881, hvor købmand Hornsgaards lejekontrakt på købmandsgårdens butik, beboelse og pakhushus udløb. 14.10.1886 blev Søren Larsen gift med Anna Pedersen, datter af købmand A.C.Pedersen, Nibe.

I 1893 måtte han optage et stort lån på 8.500 kr i Nibe og Omegns Spare-kasse med en række af byens velhavere som selvskyldnerkautiøner, bl.a. familiens ven, distriktslæge Petrus, svigerfaderen A.C.Pedersen, købmand Laurids Færch og sagfører P.Larsen, som også Dagmar og Anna senere måtte ty til (Nibe købstads skøde- og panteprotokol B40 Sp 9 folie 10).

Sagfører P.Larsen var byens matador. 26 år gammel kom han til Nibe og overtog en eksisterende sagførerforretning. Han var driftig og smart og forstod at dupere sine omgivelser. Han deltog i dannelsen af Banken for Nibe og Omegn. Efter nogle få år sad han på næsten hele bankens aktiekapital, var selv den ene af direktørerne og kunne styre generalforsamling og valg af revisor. Han sad i byrådet fra 1894-1905 og var med i direktionen for flere af byens store virksomheder, bl.a. Nibe Emballagefabrik, Vokslev Kalkværk og Nibe Sprit-fabrik. Tab på lån til disse virksomheder bragte banken i vanskeligheder. I 1908 sprang bomben, i hvad man kaldte "Det Jyske Bankkrak".

Dagmar Larsen som ung

Det viste sig, at sagfører P.Larsen havde lavet omfattende bedragerier, og han blev idømt 4 års forbedringshus. Hans hustru Augusta Larsen startede omkring 1912 som fotograf i Nibe.

Lånet reddede dog ikke Søren Larsen, måske snarere tværtimod. I marts 1895 måtte han gå til skifteretten. Han tilbød kreditorerne en akkord på grundlag af aktiver opgjort til 2.900 kr, mens gælden var 14.500 kr. Gælden omfattede endvidere privilegerede fordringer til bl.a. lønninger og i tilfælde af konkurs da også udgifter hertil ansat til 1.845 kr. Akkorden blev dog ikke accepteret. 6.5.1895 erklæredes han konkurs. Boet afsluttedes 19.10.1896. Under bobehandlingen fremsatte Anne Marie Larsen tilbud til kreditorudvalget om, at hun ville slette sine fordringer mod boet, 1530 kr, formodentligt tilgodehavende husleje, mod at hun fik rådighed over butikken og de forpagtede markjorder. Dette blev accepteret, og butikken blev så udlejet til M.Staun. Lejekontrakten findes i Nibe købstads skøde- og panteprotokol (B40 Sp.9 s. 145):

"Undertegnede Enkefru Larsen af Nibe tilstår herved at have bortlejet ligesom jeg ogsaa bortlejer til Kjøbmand M.Staun af Nibe en Lejlighed i den mig tilhørende Ejendom Matr. No. 164 paa Sønderbomsgade i Nibe bestaaende af Butik, Kontor og Bagbutik samt den af Ejerinden for Tiden beboede Lejlighed tilligemed Loftet over de lejede Lokaler, Loftet over den af Købmand Frantz Larsen beboede del af Ejendommen, 2 Pakhuse i Gaarden, som indrettes efter aftale, som Søren Larsen hidtil har benyttet, Kælderen i Forhuset, Stalden i Enden af det Hus, som Kjøbmand Stausgaard beboer samt den Stald, der er tækket med Tagpap, dog ikke Loftet over denne.."

Også Dagmar Larsens anden broder, Frantz Larsen var i økonomiske vanskeligheder. Frantz Larsen havde 23 år gammel taget handelskøben i København og ville ud i verden og prøve sine kræfter. På dette tidspunkt, dvs. omkring 1885, havde Frantz' onkel Søren Warde Thomsen fået en stilling som bogholder i Spare- og Laanekassen for Nibe og Omegn. Han ville derfor gerne afhænde den forretning, han drev i længen af købmandsgården på den anden side af Søndergade og havde lejet af Anne Marie Larsen.

Frantz Larsen overtog da forretningen og varelageret mod en gældsforpligtelse til Søren Warde Thomsen. Frantz måtte imidlertid gang på gang hjælpe broderen Søren i dennes økonomiske vanskeligheder, men havde også selv svært ved at klare egne forpligtelser. Søren Warde Thomsen døde 1890, og da Frantz nogle år senere ikke kunne svare sine forpligtelser forlangte Chr. Thomsen, Søren Warde Thomsens broder, som var værge for enken, Otilia Thomsen, at sagfører P. Larsen skulle erklære Frantz Larsen fallit. Så vidt kom det dog ikke, men forretningen blev lukket.

Efter Søren Larsens konkurs rykkede familien sammen i Søndergade 4. Dagmar Larsen og hendes moder boede i den ene ende af huset og "Sørens" i den anden ende. Da der kun var et køkken i huset, delte man om dette således, at "Sørens" lavede varm mad om middagen og Dagmar og moderen om aftenen. Beretningen herom findes på en båndoptagelse fra 20.3.1984 på Nibe Museum. Nibe Lokalhistoriske forening besøgte den da næsten 100-årige fru Martine Mathiasen, født Frederiksen, enke efter borgmesteren i Nibe.

Fru Martine Mathiasen fortæller her, at hun er født i Søren Nielsens gård, hvor hendes far Jens Frederiksen, var gårdskarl. Familien Frederiksen boede senere andre steder i Nibe, men købte o. 1890 et hus i Farvergade, den nuværende Vestergade, nær ved Søren Nielsens gård. Martine Frederiksen kom ud af skolen som 14-årig. Hun kom da i huset hos den gamle fru Larsen, Dagmar Larsens mor. Martine fortæller, at fru Larsen var lammet i den ene side og "på mælet" og var syg i mere end 20 år. Da Martine kom i huset, var købmandsforretningen solgt til Staun. Frk. Larsen og hendes moder havde en lejlighed med spise- og dagligstue ud til gaden, mens soveværelset lå i en halvkvælder i en fløj ned ad i gården. Fru Larsen lå i sengen det meste af tiden. Når hun skulle op af sengen og ned i haven, var Martines senere svigermoder, fru Mathiasen til stede for at hjælpe. Martine omtaler i samtalen med interviewer fra Lokalhistorisk Forening også det store billede fra Søren Nielsens have fra 1899. Billedet har hun arvet efter svigermoderen, som havde fået det foræret af familien Larsen.

Købmandsgården set fra gårdsiden

Ved folketællingen 1901 står Søren Larsen opført som vognmand. I 1902 blev han direktør for Aalborg Vognmandsforretning, Møllegade 15 og flyttede til Aalborg. Han var direktør for Aalborg Vognmandsforretning indtil o. 1920, hvor han flyttede til Kjellerupsgade 5. Her drev han forretning til sin død i 1933, hvor forretningen blev overtaget af sønnen Erik Larsen.

I 1901 udlejede Anne Marie Larsen laden, som lå mellem Naboløsgade og Priorgade samt kostalden i den nordre ende af det vestre hus på matr. nr. 164, til vognmand Christen Jensen, Nibe (Nibe købstads skøde- og panteprotokol B40). Det var formodentlig fra disse lokaler, Søren Larsen havde drevet sin vognmandsforretning.

Købmandsgården var, som tidligere nævnt, allerede stærkt belånt fra Anton Larsens tid. I 1891 blev der optaget nye lån på 28.000 kr i Ny Jyske Købstadskreditforening. I 1904 var den gamle bygning blevet så ringe, at Anne Marie Larsen af sin lejer, M. Staun blev tvunget til at forny fløjen af selve købmandsgården ud mod Søndergade. Der blev da 7.1.1905 optaget et lån på 7.500 kr i Jyske Hypotekforening.

Der blev samtidigt optaget lån på 4.000 kr til den høje rente 5 1/2 % p.a. hos sagfører P. Larsen, Nibe og Omegns Bank. Baggrunden for dette lån var, at en af familiens egne så at sige faldt den i ryggen. Otilia Thomsen, enken efter Søren Warde Thomsen havde gennem næsten 50 år haft sin mødrene arv stående som en panteobligation i købmandsgården.

Når panteobligationen havde fået lov til at stå så længe, var årsagen helt givet den, at Søren Warde Thomsen havde fået udstrakt hjælp af Dagmar Larsens far. Men nu da Søren Warde Thomsen var væk, blev enkens midler administreret af værge, hendes mands broder, Chr. Thomsen, Nykøbing Mors. Og denne så stort på familieforholdet og den hjælp broderen, havde fået. Dette fremgår af et brev, som Dagmar Larsen, efter mange års indestængt harme, skrev til Chr. Thomsen i 1916. Kladden til brevet findes på Nibe Museum:

"11. Januar 1916. Til Hr. Chr. Thomsen, Nykøbing Mors.

I mange Aar har jeg følt, at engang maatte jeg tale ud overfor Dem, maatte sige Dem Sandheden. Nu gør jeg det. Hvad jeg siger, maa fuldtud staa for min egen Regning. Men mine Udtalelser er Facta - de staa urokkeligt. De blev i sin Tid min Tante Otilias Værge. De mente det vel godt overfor Tante, men De traf Dispositioner, der tydede paa, at De enten ikke kendte Deres egen Slægts Historie eller ringeagtede Traditionerne, ellers kunne De ikke have handlet, som De gjorde. Deres Broder (vor Onkel S.W.) kom efter sin Fallit i Thisted i huset hos mine Forældre, og var da meget langt nede. Men den Godhed og Hjælpsomhed Fader og Moder utrætteligt viste ham, rejste ham igen. Deres gamle Fader takkede saa bevæget mine Forældre derfor baade med Pen og i Ord. Min Fader indrettede i Længen overfor sin Forretning med stor Bekostning (over 1000 rdl) den Butik til Onkel Thomsen, som han tjente sin Formue i.

Det er ikke saa vanskeligt at komme i Vej, naar man hjælpes, vel? Trods de store Udgifter ved Indretningen, lod Fader Onkel S.W. sidde lejefrit 2 Aar, og i disse 2 Aar fik Onkel S.W. uden Vederlag sit Ophold hos Fader og Moder. Sammenlign hermed:

Da Frantz som 23 aarig havde taget sin Handlsexamen i København og inderligt ønskede at komme ud i Verden at prøve sine Kræfter, men Onkel S.W. netop dengang vilde af med sin Forretning, fordi han skulde være Bogholder i Sparekassen, maatte Frantz søge Myndighedsbe-

villing og overtage Forretningen. Han nød ikke saa megen Retfærdighed, at fremmede Kolleger maatte hjælpe ham at vurdere Varelageret, og udskyde ukurante og værdiløse Varer, saaledes som Cotume er.

Nej, Onkel viste Frantz den Tillid at lade ham alene og selv vurdere. Og Frantz, husk paa, han var kun 23 aar og nobelt tænkende! Frantz vurderede overalt ved at regne med Indkøbspriser, der var noteret paa Varene - og mange af Varene var 20 aar gamle i Onkels eje. Intet blev udskudt, men Frantz var til det sidste fuldt og fast overbevist om, at hvis Døden ikke havde overrasket Onkel S.W., vilde han have reduceret den uretfærdigt høje Overdragelsessum, som Frantz alle de første Aar maatte betale Renter af.

Se, hvor forskellige Kaar denne Sammenligning viser! Se, hvilket Menneske De har haanet og givet haard Medfart, da han ikke længere kunde udrede, hvad han skulde. Og De vidste lige saa godt som alle andre her i Byen, at Frantz havde maattet hjælpe sin Broder atter og atter inden dennes Fallit.

De gik saa vidt, at De paa Tantes Vegne forlangte, at Sagfører Larsen skulde erklære Frantz Fallit - Frantz, Onkel S.W.'s erklærede Yndling - Frantz, Søn af de to Mennesker, der i Kærlighed havde reddet Onkel S.W. af hans Fornedrelse og uselvvisk hjalp ham at lægge Grunden til hans Velstand. Jeg husker, hvor De saarede og pinte Frantz! Hvor De deprimerede ham!

Og i 1904, da Moder af sin Hovedlejer blev tvunget til at bygge, inden hun havde forvundet Tabene i 1895, da opsagde De Tante Otilties Mødrenearv, som stod her i Gaarden, saa Moder maatte søge Laan hos fremmede og til højere Rente. Moder, som havde givet Deres stakkels forkomne Broder Plads ved sin Arne! Moder, som nu sad syg og lammet, hende kunne De gøre det imod! Det havde den kære Onkel S.W. aldrig kundet nedlade sig til at gøre, det er jeg sikker paa!

Ja, og da De foreslog Tante Hansine, at hun ogsaa samtidig skulde trække sine 1.800 kr ud af Gaarden, saa De kunde anbringe dem for hende!! Men hun var klogere end som saa, for der var vist intet Forsikringsselskab, der vilde betale 19 % og hun har jo oppebaaret en Del mere! - og desuden er Tante absolut ikke smaatskaaren, hun ejer en høj grad af Slægtsfølelse.

Før jeg fik sagt Dem dette, samt at vi i alle disse tunge Aar aldrig har ..paa Frantz ... , kunde jeg ikke dø roligt.

Hvor har De gjort os Uret! Hvor Deres Dispositioner og Utaknemmelighed har kostet os Blod!"

Købmandsgården set fra krydset Søndergade-Priorgade

Vel talt af en enlig lærerinde, som på dette tidspunkt selv var meget hårdt trængt af sygdom og stod overfor at skulle miste sin stilling. Var Dagmar syg på legemet, så var hun dog rask på sjælen og kunne sætte tingene på plads. Chr. Thomsen må have følt sig meget skamfuld efter denne omgang.

Efter ombygningen var købmandsgården da belånt for 39.500 kr til "fremmede". Ejendommens og jordernes værdi var vurderet til 48.000 kr. Hansigne Nielsens arv på 900 rdl. stod stadig som pantehæftelse.

Chr. Thomsen havde som nævnt i brevet ovenfor, i 1904 opsagt den arv på 1800 rdl, som Otilia Thomsen havde stående i ejendommen. Formodentligt for at klare dette frasolgte Anne Marie Larsen 10.6.1905 den del af købmandsgården, som lå på den anden side af Søndergade, matr. nr. 164b, nu inddraget under matr. nr. 172, til manufakturhandler Th. Simonsen for 2.750 kr. Disse lokaler var da udlejet til M. Staun, som efter købekontrakten havde lejeret, indtil den nye bygning var færdig.

Hvor havde det gjort Dagmar ondt at se, hvorledes familieførmuen efter Søren Nielsen langsomt men sikkert var gået til. Først faderens nedtur, så Søren's fallit og nu Frantz' økonomiske ruin - kunne de dog aldrig komme op af bølgedalen? Hvem skulle tage roret nu, hvor brødrene var ude af billedet? Hvis købmandsgården - fundamentet i hendes og iøvrigt i hele familiens tilværelse - ikke skulle komme på fremmede hænder, måtte der nogen til at stå for tingene. Dagmar tænkte tilbage på moderen, som i sin tid som purung havde drevet en hel købmandsgård med handel og landbrug. Og var de engelske kvindesagskvinder - suffragetterne - ikke netop begyndt at tale om kvindernes frigørelse? Skulle en kvinde ikke kunne stå ved roret? Konklusionen var let. Hun var den, der var nærmest begivenhedernes centrum og den, købmandsgården betød mest for. Hun måtte selv tage kampen op og bruge alle kræfter på denne opgave. Men én forbundsfælle kunne hun regne med - Anna. Hun var solid i pengesager og lagde op af sin gage ved Københavns skolevæsen.

Sådan blev det. Når Dagmar Larsen i sin bog viser en stor fortrolighed med

pantebreve, gældsbreve, skøder og retssystemets indretning og f.eks. omtaler den hurtige retsforfølgelse efter forordningen af 1828, var det for hende ikke en teoretisk størrelse men en bestemmelse, hun selv havde stiftet bekendtskab med og følt som et sværd, der hang over hovedet i alle de transaktioner, hun selv havde været involveret i. Første skridt blev Anna og Dagmars overtagelse af skødet på købmandsgården 10.8.1907, matr. nr. 164 a (det nuværende matr. nr. 164 a, d, e, f, g, h og i) tinglæst 31.8.1907. Købesummen var 41.300 kr samt aftægt til moderen, værdisat til 500 kr årligt. De 41.300 kr svarede stort set til gælden i ejendommen så nu var der stort set ikke mere tilbage af formuen efter Søren Nielsen. Samtidig måtte man igen gå den tunge gang til sagfører P.Larsen for at få et lån på 3.000 kr. Anna Larsen optog 8.8.1908 yderligere et privat lån på 2.000 kr ved frk. Marie Sofie Haurning, og 11.8.1908 måtte Anna og Dagmar påtage sig selvskyldnerkaution for lånet på de 4.000 kr, som moderen 1905 havde lånt af sagfører Larsen. Året efter købte Anna Larsen dog panteobligationen for lånet på 3.000 kr tilbage af banken.

Der er ingen tvivl om, at Dagmar var arkitekten bag alle disse økonomiske transaktioner. Bestandigt søgte hun at finde nye veje for at bevare købmandsgården i familiens eje. Men at der altid har været talt meget om økonomi i familien, er sikkert. Søsteren Jennys breve hjem fra Taaderup præstegård viser en for en 17-årig pige ganske usædvanlig økonomisk indsigt. Morsom er Jennys beretning om pastor Blichers økonomiske besværligheder, fordi forgængerer, som han har på aftægt, er en "evighedsblomst".

Var Dagmar optaget af købmandsgården, var hun dog også engageret i under-visningen som sproglærerinde. Det er der flere ting, der vidner om. På den førnævnte båndoptagelse fortæller fru Mathiasen, at når der blev talt om Dagmar blev det altid understreget, at hun var sproglærerinde og ikke "bare" lærerinde.

I 1908 fik Dagmar udgivet en lille bog, English Songs for School Use, på Det Schoubotheske Forlag ved J.L.Lybecker og E.A.Hirschsprung, København. Bogen indeholdt 22 sange og blev udgivet i 1250 eksemplarer. Bag i bogen findes en lille seddel med bemærkningen: "Nærværende lille Samling English Songs er udarbejdet i Tilslutning til Jespersens og Sarauers engelske Begynderbog, men kan selvfølgelig også bruges sammen med andre Lærebøger". Og skoleinspektøren ansøgte i 1909 om et tysk og et engelsk leksikon til hende:

"9.9.1909. Skolekommissionen. Frk Larsen ønsker, at Skolen vil anskaffe til brug for hende ved Sprogundervisningen B.... engelske Leksikon kr 27.75 og Mohr og Vitesens tyske Leksikon 14.40 kr og tillader mig hermed at henstille Ønsket til Skolekommissionen. Ærbødigst K.Refer."

Dagmar var også virksom som engelsk translator. I 1913 udkom den engelske forfatter Elinor Glyns bog Theodoras Ægteskab på Martins forlag i København. Den autoriserede oversættelse af bogen var udført af Dagmar i samarbejde med broderen Frantz. Elinor Glyn (1870-1943) skrev en række i sin tid meget læste, overfladiske kærlighedsromaner. At Dagmar valgte at gå ind i dette arbejde, skal sikkert også tages som udtryk for økonomisk trang.

Foto fra haven 1899

Omkring 1908 er der klare tegn på, at Dagmar Larsens helbred var begyndt at vakle. Hun var ofte fraværende eller måtte forlade lærerrådsmøderne. Af en lille seddel i skolekommissionens protokol kan man se, at hun i 1908 var den af lærerne, der havde det største sygefravær, 4-5 gange så meget som de øvrige. (Protokol for Skolekommissionens møder, Nibe Museum). Nogle gange var årsagen til fraværet dog også moderens sygdom. At situationen ind imellem har været kritisk og også har krævet meget af familiesammenholdet, er der ingen tvivl om. I en af Dagmars sygdomsperioder i 1908 rejste Anna hjem fra København og vikarierede for hende i 9 dage.

I 1912 blev skolespørgsmålet ivrigt debatteret, og det var hovedemnet ved byrådsvalget i marts 1913. Borger- og realskolen var søgt sammenkoblet fra 1907 ifølge lov om mellem- og realskoler. Byrådet vedtog at ophæve realskolen.

25.3.1912 drøftedes i lærerrådet ansættelse af en vikar eller timelærer i sko-leåret 1912-13. Lærerrådet tiltrådte skolekommissionens ansøgning med en tilføjelse om, at der ønskedes en eksamineret lærerkraft (Nibe Museum, Nibe Real-skole, Protokol for lærerrådets møder). Tiltrædelsen var enstemmig.

"dog ikke af frk. Larsen, der, da hun ikke selv er eksamineret, ikke mener at kunne stille en bestemt Fordring om, at en eksamineret foretrækkes frem for en ueksamineret."

Dagmar Larsen stod modigt frem og tilkendegav sit synspunkt, men når man læser mellem linierne i skolekommissionens og lærerrådets protokol, fornemmer man klart, at hendes stilling som ueksamineret lærerinde blev mere og mere vanskelig. Skolestrukturen var igen oppe på lærerrådsmøde 24.2.1913. Lærerrådet protesterede over at være blevet forbigået m.h.t. ændring af undervisningsplanen. Dagmar Larsen var fraværende.

Oven i problemer med sygdom og frygten for at miste stillingen skal så tillægges, at der efterhånden også var opstået problemer med at opretholde diciplin blandt eleverne. Ved lærerrådsmødet d. 11.4.1912 fik listen over vidnesbyrd til eleverne følgende påtegning:

"Frk. Larsen har ikke ytret sig ved Drøftelserne af Realskolens Opførsels- karakterer, da der med hensyn til Evald Fos og i den senere Tid med hensyn til Niels Petersen er grebet ind fra andre, saa at vedkommende Drenges Opførsel af den grund har været mindre God over for Frk. Larsen".

En ulykke kommer sjældent alene. Midt under alle skærmydslerne med skolen døde Dagmars elskede moder den 1.3 1913, 87 år gammel - den moder som hun uden tøven havde ofret sit liv for og stået bi igennem de mange svære år. Mere end 20 år af Dagmar Larsens liv var gået med at passe moderen. Nu var hun borte den stolte købmandsdatter, der fik så hård en skæbne. Hun efterlod sig intet ved sin død.

Efter moderens død følte Dagmar sig underlig tom. Og hendes dagligdag blev anderledes. Der blev pludseligt mere tid til at tænke over hendes egen tilværelse. Hvordan skulle hun klare embedet med sit skrøbelige helbred, de store, vanskelige drenge og kollegerne, som ikke længere var hende så venlig stemt som tidligere? Ja det var virkelig svært at overskue det hele. Kort efter måtte Dagmar igen melde sig syg. 13.6.1913 blev sygemeldingen behandlet i skolekommissionens møde:

"Fremlagdes Skrivelse fra Skoleinspektøren af 8.juni ifølge hvilken af Lægen er ordineret Frk. Larsen en Kur for sit Helbred, i hvilken anledning hendes Timer fra 17. juni indtil Sommerferien vil være at overtage ad Vikar, dvs. Ejnar Refer har tilbudt at overtage Timer i tysk, dansk og engelsk i Borgerskolen og frk. Anna Christianis Timer i engelsk i Mellemskolen, hvilket Kommissionen herved har vedtaget".

I midten Søndergade 4 set fra Genboløsgade

Fra da af og i de næste par år er sagen atter og atter oppe i skolekommissionens møder. Skrivelse efter skrivelse går frem og tilbage mellem skole-kommisionen og Dagmar Larsen:

4.11.1913. "Det vedtoges at forespørge Rasmus Fischer, Kbhvn., som har Frk. Larsen under Behandling, hvornaar hun kan antages at være helbredt, saa hun kan genoptage sin Gerning. Det vedtoges at søge Appropriation på Ejnar Referes vikariat til 7. november".

20.11.1913. "Der forhandlede om Frk. Larsens overtagelse af Timer og om Ejnar Referes Vikariat i sine fag. Købmand Niels Jensen påtog sig at forhandle med Frk. Larsen om den videre Ordning. Herom hun skal tilskrive Skoleinspektøren".

4.8.1914. "Fremlagdes Skrivelse fra lærerinde Dagmar Larsen, at hun har fået Aareknuder? og derfor beder om Tilladelse til at holde Vikar. Man vedtog at skrive til Frk. Larsen med melding om at bringe en Vikar i Forslag og oplysning om vedkommendes Kvalifikationer. Da frk. Larsens Skrivelse var stilet til Byrådet, oversendes den dertil fra Skolekommissionen. Frk. Larsens Adresse: Stenhus, Holbæk."

21.9.1914. "Fremlagdes andragende fra Lærerinde Frk. Larsen om en Frk. Anna Petersen fra Sta.. må antages som hendes Vikar istedet for frk. Ellen Larsen, som ønsker at fratæde. Vedtog at tilskrive Dagmar Larsen, at hun må avertere i Bladet Realskolen om en Vikar og således, at samtlige indkomne Ansøgninger indsendes til Skolekommissionen i løbet af 14 dage svarende til at omtalte Forandring kan ske inden 8. oktober (15. oktober overstreget). En Anbefaling for frk. Anna Petersen henlægges til sammenligning med andre, som forventes indkomne".

12.10.1914. "Fremlagdes Ansøgninger om Vikarpladsen for Frk. Dagmar Larsen. Der var indkommet 6 Ansøgninger. Af disse vedtog man at vælge Frk. Margrethe Laudrup af ... til den ledige plads og tilskrive hende, at Pladsen må tiltrædes 20. oktober. Underskrevet Christiani og N.Jensen".

23.11.1914. "Frk Laudrup, Vikar for Dagmar Larsen har henvendt sig til Skolekommissionen med beklagelse over den alt for lave Lønning (80 kr), som Frk. Larsen tildeler hende. Det vedtoges at tilskrive Frk. Larsen, at man misbilliger, at hun tildeler sin Vikar den lave Løn og ikke giver hende almindelig Timebetaling, ligesom man også misbilliger, at angivelse af Lønnen ikke var sat ind i Annoncen, som hun efter Skolekommissionens Anmodning indrykkede i Avisen, da man med så lav Lønning ikke kunne forvente at få en dygtig Lærerkraft til Skolen. Og beder man Frk. Larsen betænke ... at Frk Laudrup ... bede om, at hun gennemser sin Tjenesteskrivelse og betænke, at Skolen kan ikke være tjent med at skifte Lærer så tit. Underskrevet Christiani og N.Jensen."

3.8.1915. "Forelaa Ansøgning fra Frk. D. Larsen om Tilladelse til at holde Vikar i nogle Maaneder. Kunde ikke anbefales."

23.8.1915 "Frk. Larsen meddelte, at hun skulle under Lægebehandling i København og derefter være der i nogen Tid. Der antages en Vikar i hendes Sted for 3 Maaneder pr. 1. September, som skal kunde undervise i Sprog. Løn 108 kr maanedlig."

6.12.1915. "Forelaa Sygemelding og Lægeattest fra frk. Dagmar Larsen. Vedtog at skrive til hende, at Sygevicariatet forlænges til 1. Febr. 1916."

28.1.1916. "Lærerrådsmøde Realskolen. Forslag fra Skolekommissionen om nedlæggelse af en Stilling som Timelærer(inde). Lærerrådet ser sig ikke i stand til at tage stilling til Forslaget. Fraværende p.g.a. sygdom Frk. Larsen og Hr. Weis"

2.3.1916."Forslag om afskedigelse af en Timelærer fra Skolekommissionen. Lærerrådet vil afvente og se antal Elever i 1. klasse."

12.3.1916 "Forelaa appropriation af forlængelse af Frk. Dagmar Larsens Vicariat indtil Sommerferien. Vedtog at skrive til hende, at Besked maa afgives til 1. Juni - om hendes tilbagekomst til Skolen eller Afskedsbegæring."

10.8.1916" Forelaa Lægeattest fra Frk. Larsen, at hun ikke kan bestride sit Embede efter Ferien. Vedtaget at henvende sig til Frk. Schou om Vikariat....."

11.10.1916 "Fraværende frk. Larsen p.g.a. sygdom"

Hermed endte den ulige kamp mellem en by og en syg, enligt lærerinde. Da Dagmar var 49 år gammel var hendes lærergerning slut. Hun følte sig uretfærdigt behandlet, og bitterheden kommer frem mange steder. Skyldte byen hende ikke et og andet, et større hensyn overfor en ægte Nibing, en sand datter af en af de gamle storslægtter? Var det ikke hendes morfær, der havde anlagt byens anlæg - Søren Nielsens Minde? (En lille mindesten i anlægget ved Aalborgvej med teksten "Købmand Søren Nielsen grundede Nibe Anlæg o. 1820" er nu det eneste minde om hans indsats). Hvor var forholdene i Nibe dog blevet småtskærne.

"Hvor Øerne er smaa og Søerne er smaa, der bliver ogsaa Sindet smaaat". Ja sådan, som det stod i Håvamål, og som hun senere skrev i indledningen til sin bog, sådan følte hun, at forholdene var blevet. Ikke længere kunne man se så stort og friskt på tingene, som da fjorden var bredere og vandrige, bølgerne var større, og silden stod draugstaderne ind.

Men skolekommissionen så anderledes på sagen, og det var måske ikke helt uforståeligt. Hensynet til skolen vejede tungere, og der var nu heller ikke længere noget hensyn at tage til Dagmars moder.

Midt i Dagmars sygdomsperiode og alle problemerne med skolen døde broderen Frantz Larsen den 24.9.1915 i en alder af kun 53 år. Han var autoriseret translator og blev ved sin død benævnt som bogholder i Nibe. At miste den elskede broder Frantz var et hårdt slag for Dagmar. Ingen kunne som han jævne vej og finde de rette ord til at rense ud og bringe fred til det sårede sind. Frantz havde været hendes trøster i de svære år, og sammen havde de arbejdet med oversættelsen af den engelske forfatterinde Elinor Glyns bog Theodoras ægteskab. Også tante Otillia var død 22.3.1916. Tilbage af slægten i Nibe var nu kun tante Hansigne. Nu var der ikke længere noget i Nibe, der holdt på Dagmar

Larsen. Hun følte, at byen havde vendt hende ryggen. Nu var der hende, der vendte Nibe ryggen - i hvert fald for en stund.

Sidst på året 1916 brød Dagmar Larsen da op fra sit elskede fødehjem i købmandsgården og flyttede til København (Folketællingen 1920, Gothersgade, København). Her kunne hun være nær ved søsteren, som hun følte sig mest knyttet til. Og i København var der bedre muligheder for sygdomsbehandling.

Det var dog ikke let for hende at finde en god bolig. I begyndelsen boede hun hos Anna, som bestandigt søgte at hjælpe med at finde en lejlighed. Hun måtte indtil videre bo på et værelse, og endnu i efteråret 1919 var det ikke lykkedes at finde en passende lejlighed. Fra foråret 1920 boede Dagmar på 4. sal i ejendommen Gothersgade 131, en nyere statelig bygning med udsigt ned over Botanisk Have og Rosenborg Slot (Ejendommen er idag domicil for Dansk Jurist- og Økonomforbund). Herfra var der kun få minutters gang til Kommunehospitalet og Rigshospitalet og kun et par kilometer hen til Anna, der boede på Maglekildevej 18 på Frederiksberg. Lejligheden delte hun dog med 2 andre damer. Årene i København blev ikke lette for Dagmar. Hendes kræfter tog af, og sygdommen plagede hende værre og værre. Men der var dog også lyspunkter. Af og til tillod helbredet, at hun kunne gå til forelæsninger.

Om sommeren boede Dagmar hjemme på købmandsgården i Nibe, som hun og Anna stadig ejede. Prisernes himmelflugt under 1. verdenskrig var til fordel for alle, der som Anna og Dagmar havde optaget store lån, og denne udvikling gjorde en ende på de økonomiske problemer. Men var der ikke økonomiske problemer, kunne der være bryderier både med lejereren og med familien. Om dette vidner et brev fra Anna til Dagmar, som da befandt sig hjemme på købmandsgården i Nibe. Brevet findes nu i Nibe Museum:

"Tirsdag d. 19. august 1919.

Kære, kære Dagmar! Er det derfor jeg har været saa beklemt? Lige fra i Aftes, da jeg lagde mit Arbejde bort - jeg havde siddet og syet på den blaa Silkebluse, der har ventet så længe, og som jeg glædede mig over, nu skulde være parat til dig at gaa paa Forelæsning med - men maatte sukke saa tungt, og i Morges vaagnede jeg med en bestemt Følelse af, at der var noget slemt ovre hos jer, og den fortog sig ikke, men udløstes, da jeg kl. 4 kom hjem og læste dit Brev.

Aa du kære Søster! Kunde jeg endda give dig lidt Lise, du ved ikke hvor jeg gerne vilde. Kunde jeg som vor kære elskede Frantz jævne Vej og finde det rette Ord til at rense ud og bringe Fred til det saarede Sind! Men ingen af os kan gøre den Slags som han. Det gør mig så inderligt ondt, at der ogsaa nu skal komme saa meget derovre, som piner dig; du vilde jo netop saa gerne ogsaa være lidt sammen med de gamle endnu, som man vil det, naar man tænker paa det, man holder af hos dem, og som man synes man kun ejer det ene Sted i Verden.

Hvor kan de dog være saadan? Ja, jeg siger som du: lad endelig Tante H. købe Livrente, at de ikke skal tro, at vi spekulerer i hendes Arv. Og kan Tante M. for alvor mene, at hun har noget at kræve (moralsk?) fordi hun ikke har opholdt sig saa længe i Fars og Mors Hjem som de andre Søstre, saa kan Tante H. og Marie Sch. jo enes om, hvordan de bedst kan faa Udbytte af Tante H's arv - Den Kapital, Tante havde staaende i Gaarden, er det jo allerede ordnet med.

Men en ting vil jeg benytte denne Lejlighed til at sige dig, en Tanke, jeg længe har syslet med: jeg overdrager dig herved min Part af Gaarden. Jeg har altid fundet, at det var dig den tilkom, det er dig, det skyldes, at den er i vort Eje endnu, men jeg vilde se Tiderne an, saa længe det var Penge ud af Lommen. Jeg har i stilhed spurgt Ising, men han siger, det kun kan gøres lovformeligt paa samme maade, som da vi fik den, med flere Hdr. Krs. Udgift, han mente, det hellere maatte ske ved Testamente, og saa kan vi jo tale nærmere om det, synes jeg; men jeg synes, du bør eje Gaarden, saa kan du jo meget friere disponere, som du vil, baade nu og siden; vær vis paa, at jeg under dig det af et godt Hjerte. Jeg undte dig gerne Glæde af den, ikke Bryderi og Bitterhed.

Kære Dagmar du spørger da ikke for Alvor, om jeg er stødt ang. Kommoden! den Slags er jo saa ligegyldigt - og det var heller ikke Meningen, at jeg vilde spotte med Agle., det var bare en ilde anbragt spøgefuld Form. Fru Steen er slet ikke hjemme i Dag, men jeg har ført talt med hende om, at du skal have Førsteret til Værelset her efter mig, og jeg har til Overflod, som du vil se af mit sidste Brev, været hos Fru Worre i Dag paa Haveselskabets Vej og telefoneret til Dosseringen 30 St., men begge Steder var der optaget. Jeg har endvidere været i Sct. Thomas Allé, hvor jeg fra Frk. Staack saa paa Lejlighed, men der var intet; jeg tænkte mig ellers at du og jeg hver kunde have 2 V. der, som du undertiden har talt om, saa du ser, jeg har da tænkt paa at skaffe dig Husly, inden du skrev - men Resultatet! Synes du, hellere jeg skulde opgive Tante Tilles Møbler? ja, det er mig ikke nogen Hjertesag, det kunde jeg godt. Indlagt Blanketterne fra de Linde; opgav du ham ikke Adressen her, de kom over Øster Søgade. Gid der snart maatte komme lysere Himmel over dig, og gid det, du allermost ønsker maatte ske og gøre dig saa glad og blæse alt det mørke og bitre bort. Anna.

P.S.

Onsdag 4 1/2. Jeg var gaaet med din Postanvisning og Telegram til Fru Anna, men havde glemt Brevet til dig, da jeg kom hjem efter det, var dit kommet. Tak for det. Gudske Lov du har det bedre - men du skulde jo netop samle Kræfter i den friske Luft i Haven og ved god Mad - og saa gaar det saadan. Gid du snart maatte føle det bedre paa alle Maader! Nu tager jeg ud til Fru Worre og hører, hvad hun siger. - Du sender mit Papir, det var til Breve hjemme og Konv. kendes jeg slet ikke ved, men du har set, at jeg har glemt at faa købt. Kærlig Hilsen Anna." *)

*) Dette brev er sammen med en del af Søren Nielsens kopibøger og dokumenter og breve fra slægten på forunderlig vis dukket op i en kasse med uanbringelige papirer ved en oprydning i forbindelse med lokalhistorisk samlings overflytning fra biblioteket til Nibe Museum og opbevares her under titlen "Papirer vedr. købmand Søren Nielsen". Sic transit gloria mundi - Således forgår verdens herlighed.

Det havde været en skuffelse for Dagmar at komme hjem til Nibe. Hun følte sig uendelig træt, og nerverne var tyndslidte. Hvor havde hun glædet sig til at nyde sommeren i købmandsgården og komme til kræfter i den friske luft ved fjorden. København blev aldrig hendes by. Nej, i Nibe ved fjorden i den gamle købmandsgård havde hun hjemme.

Her var alle minderne. Her var de gamle i familien - tante Hansigne og tante Martine - som kunne fortælle om de gamle købmandsslægter og storhedstiden dengang, da der var noget ved at være Nibing. Her kunne hun gå ned i den dejlige have, anlagt af hendes morfader, Søren Nielsen, og hvile nerverne. Og her havde hun Søren Nielsens kopibøger, som var så rig en kilde til slægtens historie, som hun nu arbejdede så hårdt for at få nedskrevet.

Hjørnet af Søndergade og Genboløsgade

Men ingenting var blevet, som hun havde drømt om. Lige fra første færd havde der været bryderier, sorger og skuffelser. Først var der lejereren af købmandshandelen, M. Staun. Han havde ikke overholdt sin lejekontrakt, men havde bredt sig på udenomspladsen i gården og i haven. Dagmar havde irettesat ham så eftertrykkeligt, at den gode købmand havde følt sig foranlediget til at klage sin nød til søsteren Anna over Dagmars urimelige optræden.

Bryderierne med lejereren var endda kun det mindste problem. Nej det værste var familien. Hvordan kunne den kære moster Martine - fru Schytte - mene at have noget til gode i købmandsgården. Hendes arv var jo forlængst indløst.

Og vel boede tante Hansigne i købmandsgården og havde alle dage stået familien bi, når det kneb. Men at mene - at hun Dagmar - spekulerede i en arv efter hende, som kusinen Marie Schytte den kendte pianistinde antydede, nej det var for lavt.

Spidsfindighederne ramte Dagmar dobbelt hårdt, syg, træt og nærtagende som hun var. Når man ser tilbage på de mange transaktioner, som de to søstre havde stået for for at bevare købmandsgården i familiens eje og med Dagmar som arkitekt og drivkraft, forstår man godt hendes harme og bitterhed over den smålighed og misundelse, hun havde mødt nu, hvor hun var hjemme i købmandsgården.

Og sidst var der så den kære broder Søren, som hun følte, var kommet så langt bort fra hende efter, at han var gået fallit og efter, at han var flyttet til Aalborg. Forstod han, hvor syg og afkræftet hun var? Forstod han, hvad den bog, hun var i færd med at skrive om slægtens historie, betød for hende? Forstod han hvordan arbejdet med bogen sled på hendes kræfter? Dagmar satte sig ved skrivebordet og skrev et langt brev til ham. Nogle få dage efter kom Sørens svar:

"3. september 1919

Kjære Dagmar! Tak for dit Brev forleden, fordi du skrev det til mig. Jeg havde tænkt at komme en Tur derop, men det bliver jo ikke saa let for mig i denne Tid, derfor skriver jeg til dig Kjære Dagmar: Maa jeg ikke herved invitere dig til et Ophold på et Rekreationshjem, hvor du kan hvile dig, blive plejet og have en Læge ved Haanden til at raadføre dig med. Jeg mener du derved vil vinde dine Kræfter. Jeg beder dig gøre det, ikke for 8 eller 14 dage, men ialfald 1 Maaned. Du maa i den tid lægge dit Arbejde til side. Nu er der Ordre i Telefonen, derfor sluttet jeg med Tusinde Hilsner fra din kære Broder Søren"

Nej - Dagmar var ikke sikker på, at der overhovedet var nogen der helt forstod, hvad det var hun arbejdede med, og hvor meget det tærede på hendes kræfter. Efter først faderens nedtur, så Sørens fallit og til sidst Frantz, der heller ikke kunne klare sine forpligtelser stod det klart for Dagmar, at familiens storhedstid som velhavende købmandsslægt var forbi. Men var den forbi, så var der dog minder, som var værd at bevare, minder om den tid, hvor morfaderen Søren Nielsens storkøbmandshandel blomstrede - Nibes glansperiode. Efter alt det, Dagmar havde hørt af moderen, tanterne, familien, venner og bekendte, stod det hende nu lysende klart, at hun måtte bruge sine sidste kræfter på at sætte slægten et minde - fortælle om dengang, da der var noget ved at være Nibing. Da silden stod draugstaderne ind og byen blomstrede. Uanset den økonomiske nedtur, familien havde oplevet, problemerne på skolen, tabet af embedet og hendes sygdom havde Dagmar aldrig glemt sin stand og sin slægt og det, den havde stået for, men havde altid vidst at holde ryggen rank og hovedet højt og bevare værdigheden.

Når Dagmar boede i København i lejligheden i Gothersgade, var det let for hende at komme til Rigsarkivet. Her har hun siddet på læsesalen mange dage og bl.a. gennemgået Rentekammerarkivet. Efter besøgsprotokollerne at dømme har hun indsamlet sit materiale her fra foråret 1920 og ca. et år frem. På læsesalen har hun siddet i inspirerende selskab. Besøgsprotokollerne fortæller, at netop i denne periode kom mange af tidens store navne på læsesalen: Postmester Carl Klitgaard, kammerherre Juel, professor Fabricius og forfatteren Jeppe Aakjær.

Hun har dog også siddet mangan en dag på Landsarkivet i Viborg. Det vidner bl.a. hendes bemærkning "de Viborg-arkivarers gisninger" om. I perioder, hvor hun har arbejdet her, har hun sikkert boet på købmandsgården hjemme i Nibe. I sommeren 1921 fuldførte hun manuskriptet til bogen "Kulturbilleder og Typer fra Nibes Glansperiode i Slutningen af det attende og Begyndelsen af det nittende Aarhundrede". Manuskriptet blev maskinskrevet af broderen Søren Larsens søn Erik. Dagmar Larsens inspiration til bogen har måske været Carl Klitgårds bog om Nibe, som udkom i 1917, da Dagmar Larsen netop var flyttet til København.

Dagmar Larsen døde 12. december 1922 i Gothersgade 131 i København, Sct. Andreas sogn, 55 år gammel og blev begravet 18. december i dybeste stilhed på kirkegården i sin fødeby Nibe, som hun trods alt elskede. I Nibe avis kunne man samme dag læse denne kortfattede meddelelse:

"I Dag jordedes paa Nibe Kirkegaard fhv. Lærerinde ved Nibe Realskole, Frk. Dagmar Larsen, der forleden afgik ved Døden i en Alder af 55 Aar".

I dødsattesten kan man læse, at Dagmar Larsen igennem et år var blevet behandlet for pernicios anæmi - ondartet blodmangel - som også

førte til hendes død. Denne dødelige sygdom blev man få år senere i stand til at behandle.

Efter de to søstres fællestestamente var søsteren Anna enarving efter Dagmar. Som delvis opfyldelse af et ønske fra Dagmar oprettede Anna i 1936 "Den Gamle Købmandsgaards Legat". Legatet, der bestyredes af Nibe byråd, havde til formål at hjælpe ungdommen i Nibe til en uddannelse. Der blev også sat midler af til et værelse på Kvinderegensen i København, med fortrinsret for slægtens medlemmer, der studerede ved Københavns Universitet, det såkaldte Nibe-værelse. Anna beholdt købmandsgården til sin død i 1948. Hun brugte huset - dvs. det nuværende Søndergade 4 - som sommerhus, resten af året stod det lukket ned med kniplingsgardiner for. Kamma Sørensen, Nibe, enke efter den senere ejer af ejendommen, Victor Sørensen, fortæller, at hun og hendes mand i slutningen af 1930-erne boede til leje i købmandsgården, og at Anna Larsen fortalte, at hun var født i Søndergade 4, og at denne ejendom var opført af hendes fader. Kamma Sørensen fortæller videre, at når Anna Larsen opholdt sig i huset, havde hun ofte en "anstandsdame" med, som skulle lære fransk. Under krigen ville tyskerne beslaglægge huset, men det kom Anna Larsen uden om ved at udleje huset til bestyrerparret fra afholds-hotellet, som var uden bolig, efter at hotellet var blevet beslaglagt. I Anna Larsens ejertid blev laden nedrevet. Den lå hvor nu Beslagfabrikkens parkeringsplads ved Priorgade ligger.

Anna Larsen døde ugift d.31.8.1948 på Søndre Fasanvej 25 på Frederiksberg og var da en velhavende dame. Efter hendes testamente blev ejendommen i Søndergade 4 stående til brug for familien, og den kom først ud af familiens eje i 1960, da den overgik til Nibe Beslagfabrik.

Onkel Peters sabel (Peter Nielsen)

Trap Danmark 1874, Nibe

KULTURBILLEDER OG TYPER FRA NIBES GLANSPERIODE.

Dagmar Larsens bog "Kulturbilleder og Typer fra Nibes Glansperiode..." giver et billede af livet i Nibe op til og i den glansperiode, der startede omkring år 1800 og den forfærdelige nedgangsperiode, der fulgte, da silden pludseligt forsvandt i 1829. Dette kulturbillede belyses gennem en verden, Dagmar Larsen kendte så godt, nemlig de tre storkøbmandsslægter Færch, Kold og hendes egen slægt - Søren Nielsen.

På Dagmar Larsens tid levede endnu rester af disse slægter i Nibe og mange familier og personer, som har kunnet overleve minderne om glansperioden og nedgangen. For Dagmar Larsens egen slægt - Søren Nielsen - har kilderne været lige for hånden i købmandsgården, som rummede mange af familiens medlemmer.

En af de væsentligste kilder - eller vel hovedkilden - har været Hansigne Nielsen, Dagmars moder. Hansigne Nielsen blev født 29.1.1830 som det fjerde barn i Søren Niensens 2. ægteskab. Som ung stod hun for husholdningen i et stort købmandshjem i Agger, et arbejde hun havde overtaget efter sin halvsøster Cæsilie, der var blevet sindsyg. Stillingen i købmandsgården i Agger blev senere overtaget af Dagmar Larsens moder, Anne Marie Nielsen.

Hansigne Nielsen boede på sine ældre dage igen hjemme i købmandsgården (Folketællingen 1911). Hun trådte altid til, når det kneb med økonomien i familien. Da Anton Larsen overtog købmandsgården, blev Hansignes arv på 900 rdl efter Søren Nielsen tinglyst på købmandsgården. Hver gang der blev optaget nye lån - og det var ikke få gange - accepterede hun, at pantet kom til at stå sidst. Hansigne Nielsen nåede aldrig at få arven indløst. Hun ses på billedet fra Søren Niensens have, 1899. Af Dagmar Larsens beretninger kan man se, at Hansigne Nielsen har været stærkt optaget af slægtens historie. Hun døde ugift 21.2.1924, 94 år gammel.

En anden kilde, som Dagmar Larsen helt givet har trukket på, men som der ikke direkte henvises til, er Otillia Nielsen, en anden moder som også boede i købmandsgården. Otillia Nielsen født 27.2.1837, død 12.3.1916, var gift med Søren Warde Thomsen, som lejede den del af købmandsgården, som lå på matr. nr. 164 på den østlige side af Søndergade, Søndergade nr 1, matr. nr. 164b, nu inddraget under matr. nr. 172. Da Anne Marie havde stilling i købmandsgården i Agger havde hun Otillia med sig. Måske er det her, at Otillia har truffet Søren Warde Thomsen. De blev gift i Nibe kirke 27.12.1867 og fik datteren Anne Marie født 1.11.1868 i Nibe.

Søren Warde Thomsen var som tidligere nævnt gået fallit med en købmandshandel i Thisted. Han kom da i huset hos Dagmar Larsens forældre. Da han ville starte købmandshandel igen, lejede han, som før nævnt, af Dagmar Larsens fader den del af købmandsgården, som lå på østre side af Søndergade.

Søren Warde Thomsen

Otillia Thomsen f. Nielsen

Søren Warde Thomsen var, som Harry Christensen skriver i sin fantastiske bog, Ni tværsnit af Nibes historie, "ret en mand af de nye tider". Han åbnede forretningen 23.8.1867 med glas, stentøj og porcelæn, men handlede senere også med bøger, papir, tapet og sågar livseliksir. (Annonce i Nibe avis). Søren Warde Thomsen drev forretning her indtil o. 1885, hvor forretningen blev overtaget af Dagmar Larsens broder, Frantz Larsen. Efter at have afhændet forretningen var Søren Warde Thomsen som før nævnt bogholder i sparekassen. Han døde 24.11.1890.

Også Dagmars moder har været en af kilderne, men i hvor høj grad er vanskeligt at bedømme, lammet på stemmen som hun var i det meste af Dagmars voksenalder.

En tredje af Søren Niensens døtre, nemlig Martine Nielsen har Dagmar Larsen også kunnet trække på. Martine Nielsen, født 11.1.1834, var gift med J.A.C. Schytte, som var demitteret fra Blaagaards Seminarium i 1860. Han fik embede i Sønderjylland.

Efter krigen i 1864 og tyskernes besættelse af Sønderjylland måtte han rejse til Danmark, selv om han kunne tysk. J.A.C.Schytt blev lærer i Stae i Vendsyssel, og efter nogle år her kom han til Vokslev, hvor han var resten af livet. Efter Schyttes død boede Martine og hendes datter Marie i Nørregade i Nibe, matr.nr. 33 c Nibe Markjorder, nu Nørregade nr 23.

J.A.C.Schytte

Martine Schytte, f. Nielsen

Peter Nielsen, Anne Marie Larsens broder, blev 1844 student fra Aalborg Katedralskole. 1850 blev han cand. theol. og 1855 cand. jur. i Slesvigsk ret. 1856 fik han embede ved apellationsretten i Flensborg. Han var meget dansk-sindet, og da han efter 1864 ikke ville aflægge ed under den tyske fane, blev han afskediget af preusserne og fik samme år af den danske regering "afsked i nåde og med pension".

Han blev i december 1867 cand. jur. efter forordningen af 7.marts 1865 og 29. december 1868 blev han prøveprokurator ved underretterne i Aalborg amt med forpligtelse til at have bopæl i Nibe. 31. marts 1870 blev han prokurator ved underretterne i Aalborg stift samt den del af Aalborg amt, som lå i Viborg stift. Han døde ugift 9.juli 1879 i Nibe, da Dagmar kun var 11 år, så ham har hun ikke kunnet benytte som kilde.

Mens Peter Nielsen studerede ved universitet i København, boede han på Regensen og skrev herfra hyppigt breve til hjemmet i Nibe. Brevene, som i dag formodentligt er gået tabt, har Dagmar dog haft til rådighed.

Frantz Larsen

Peter Nielsen

Kold-slægten

Også til beretningen om slægten Kold har Dagmar Larsen haft kilder direkte for hånden i købmandsgården. Agent Kold kom år 1800 til Nibe fra Løgstør lokket af sildeeventyret. Ved giftemål med enken Ane Kirstine Kjørup kom han i besiddelse af store værdier, som han med dygtighed forstod at administrere.

Han drev sin store bedrift med sildesalteri og storkøbmandshandel og boede først i Mellem Strandgade ved Nibe kilde. År 1807 byggede han Koldsminde på opfyldning i fjorden, placeret hvor nu roklubben har sit klubhus. Til slægten Kold havde Dagmar Larsens familie gode forbindelser. Søren Nielsens børn, og dermed også Dagmar Larsens mor, blev undervist sammen med Kolds børn på Koldsminde, hvortil de blev kørt i hestevogn.

Nielsine Marie Svendsen, enke efter Jeppe Svendsen Kold, som var af samme Kold-slægt, boede fra før 1860 i mange år som lejer i købmandsgården. Marie Svendsen var timelærerinde ved Realskolen og har formodentligt haft en vis andel i, at Dagmar Larsen fik sit embede her. Ved folketællingen 1901 var familien dog flyttet til Mellemgade, matr. nr. 133b.

Færch-slægterne.

"Skal man danne sig et indtryk af Nibes blomstringsperiode i og udover den omtalte opgangstid for sildefiskeriet, kommer man ikke uden om slægten Færch, og vil man følge Nibingernes udvikling og tilegnelse af civilisationen siden den tid, da størstedelen af Nibes beboere var trækfugle, der kom og forsvandt med silden, kan det gøres ved at iagttage Nibes og Nibe-egnens forgreninger af slægten Færch".

Således indleder Dagmar Larsen afsnittet om slægten Færch, som er den af storslægterne, hun skriver mest indgående om. De 3 Færch-slægter Dagmar Larsen skriver om er Niels Nielsen Færch, Niels Andersen Færch og Rasmus Sørensen Færch. Sidsnævnte er stamfaderen til de senere så kendte tobaksfabrikanter i Holstebro.

Disse slægter kan alle føres tilbage til Niels Sørensen Færch, født o. 1620 i Gjelstrup i Vokslev sogn, død o. år 1700 i Nibe. Niels Sørensen Færch var søn af Søren Nielsen i Færke, født o. 1575, død o. 1.2.1640 og Anne Michelsdatter.

Søren Nielsen i Færke, stamfader til Færch-navnet i Danmark, var fra o. 1600 fæster af Færch-gården i Gjelstrup i Vokslev sogn. Gården optræder første gang i kilderne 2.5.1625, hvor Sten Rodsten pantsatte en gård "i Ferck" i Vokslev sogn til Kirsten Juel (Viborg Landstings skøde- og panteprotokol). 8.10.1626 fik Iver Juel skøde på en gård i Gjelstrup i Vokslev sogn kaldet "Fercke". I Søren Nielsens ægteskab med Anne Michelsdatter var der børnene:

1. Niels Sørensen Færch, fæstede o. 1640 Færch-gården efter faderen.
2. Michel Sørensen Færch, fisker og fæster i Nibe under kronen.
3. Morten Sørensen Færch, fæster o. 1645 i Sønderholm under Restrup gods.
4. Maren Sørensdatter Færch, g.m. Peder Aarestrup, fisker i Nibe
5. Anne Sørensdatter Færch, omkom ung ved en ulykkelig hændelse på Lundbæk 6. Niels Sørensen Færch, fisker og gadehusfæster i Nibe under kronen.

Niels Sørensen Færch nævnes i Nibe d. 10.oktober 1651 (Rigsarkivet, rentekammeret, folieregistratur 108B, Nibe Sildesalteris regnskab). Den ældre broder Michel Sørensen Færch havde da allerede i nogle år været i byen.

I Niels Sørensen Færchs ægteskab med Edel Andersdatter Vestrup, datter af Anders Sørensen Vestrup og Else Mikkelsdatter var der børnene:

1. Søren Nielsen Færch, g.m. Karen Nielsdatter. Gadehusmand i Nibe.
2. Ukendt datter
3. Ukendt datter
4. Anders Nielsen Færch d. ældre, f. o. 1670, d. o. 1735. Gift 1. gang med Ellen Lauridsdatter, 2.gang med Johanne Jensdatter Buus og 3.gang med Ellen Laurberg, datter af præsten i Sønderholm.

Her blev Anders Nielsen Færch d. ældre stamfader til købmandsslægterne i Nibe.

På Dagmar Larsens tid levede endnu rester af Niels Nielsen Færchs slægt og Rasmus Sørensen Færchs slægt i Nibe. Man må formode, at Dagmar Larsen har haft en nært kendskab til eller måske oven i købet er kommet sammen med nogle herfra.

Dagmar Larsen anfører som en af sine kilder til beretningen om Færch-slægterne to håndskrevne slægtstavler, den ene udarbejdet af Søren Sivert Færch og Conrad Rehders Færch, den anden af arkitekt Knud Friderichsen. Den ene af disse tavler er det lykkedes at opspore. Den findes nu i Landsarkivet i Viborg. Den anden tavle befinder sig sandsynligvis hos nulevende efterkommere af Knud Friderichsen, men er desværre endnu ikke kommet for dagen.

Begge disse slægtstavler starter i henhold til Dagmar Larsen, med Niels Andersen Færch den ældre, født 1709, død 1790, søn af Anders Nielsen Færch d. ældre og Ellen Lauridsdatter.

Conrad Rehders Færch var født på Knudseje i Skæve sogn 29.8. 1831. Han var søn af Carsten Andreas Færch født 14.3.1776 i Nibe, søn af den berømte købmand og sildesalter Niels Nielsen Færch og hustru Cathrine Elisabeth Rehders fra Vildmosegård.

Conrad Rehders Færch var sagfører (procurator) og kom 1866 til Nibe efter bl.a. at have været konstitueret byfoged i Aalborg under koleraepidemien i 1853. Her slog han sig ned i Niels Andersen Færchs smukke ejendom, der endnu står på det søndre hjørne af Strandgade-Mellemgade. Niels Andersen Færch var også købmand og sildesalter og var Conrad Rehders Færchs' farfars fætter.

Conrad Rehders Færch knyttede i Nibe-årene forbindelse med legationssekretær Peder Nielsen. Denne var Dagmar Larsens morbroder og betragtede købmandsgården i Nibe eller Fædrengaarden, som familien kaldte den, som sit andet hjem, når han ikke opholdt sig i København, hvor han arbejdede ved overappellationsretten. Der er ingen tvivl om, at Conrad Rehders Færch og hans familie er kommet i Dagmar Larsens hjem i Nibe.

Dagmar har dog ikke kendt ham i denne periode. Conrad Rehders Færch flyttede i 1876 til København. Dagmar Larsen var da kun 9 år. 1895 flyttede Conrad Rehders Færch til Nørresundby, hvor han døde i 1909. Han havde imidlertid en datter, Anette Færch som var jævnaldrende med Dagmar Larsen. Anette Færch, født 4.6.1864, blev 28.5.1891 gift med sin fætter, Simon Schiøtz, købmand og kgl. måler og vejer i Nørresundby. Dagmar Larsens kendskab til hans slægtstavle og den ret indgående omtale af Conrad Rehders Færch vidner om, at Anette har været Dagmar Larsens veninde eller de har været bekendte.

Den anden slægtstavle, som Dagmar Larsen omtaler som kilde, er som nævnt samlet af arkitekt Knud Friderichsen. Hun anfører i bogen ikke noget nærmere, som kan afsløre en eventuel forbindelse, men Rigsarkivets besøgsprotokoller, viser, at Knud Friderichsen også færdedes på læsesalen i de samme år som Dagmar Larsen. Knud Friderichsen var også ud af Niels Nielsen Færchs d. yngres efterslægt, idet dennes datter Maren Kirstine, født 16.11.1799 var gift med Mathias Friderichsen, født 14.9.1790, byfoged i Køge. Deres søn, Rasmus Friderichsen havde en søn Carl Friderichsen, som var Knud Friderichsens far.

Fotografier i Det Kongelige Bibliotek, afleveret af landsretssagfører cand. jur. Viggo Carl Salicat Friderichsen efter malerier, som har tilhørt ham. Den næsten 100-årige Viggo Carl Salicat Friderichsen har for ikke længe siden oplyst, at malerierne formodentlig er gået tabt.

Dagmar Larsen beskriver i bogen en skæbne i Nibe, som man fornemmer, har grebet hende helt specielt, nemlig Henrikke Færchs skæbne. Til hende havde Dagmar Larsens familie en særlig tilknytning. Herom vidner en lille rød lakæske med inskriptionen "Der Freundschaft Heilig" - Det Hellige Venskab - som endnu eksisterer blandt arvegodset fra Søren Nielsens tid. Æsken indeholder en række små billetter med vers fra venner og veninder samlet af æskens ejer gennem tiden - måske Dagmars mor, måske Dagmar selv. På et særligt fint eksemplar findes et vers fra Rikke (Henrikke) Færch, dateret 1854.

Henrikke Jensine Færch, f. Jensen, var født 30.5.1825 på Cathrinelund på Mors. Under koleraepidemien 1853 i Aalborg flygtede hun til Nibe og blev gift med tobaksfabrikant Jens Christian Færch, født 1.11.1817, død i Nibe o. 1898. Jens Christian Færch var søn af købmand Rasmus Sørensen Færch og Magdalene Beaujeau og broder til konsul Søren Færch. I ægteskabet var der 5 børn der, som Dagmar Larsen skriver, alle "segnede under soten". Emma, som var den eneste pige og den, der måske stod moderen nærmest, var den første, der blev revet bort 4.7.1879. Så Carl Chr. 25.7.1880, Hans 7.9.1882, Rasmus Magdalu 31.3.1884 og til sidst Laurids 7.3.1889.

Efter Jens Chr. Færchs død 1898 sad Henrikke ensom og næsten blind til-bage i sit hus i Mellemgade, matr. nr. 64, nu husnummer 22. Hendes skæbne har gjort et dybt indtryk på Dagmar, måske mest Emmas død, der skete næsten samtidig med, at Dagmars egen søster Jenny døde. Henrikke Færch døde 1.12.1919, få år før Dagmar Larsen fik sit manuskript færdiggjort.

Fra "Fædrengaarden" i Søndergade 4 har Dagmar Larsen kunnet se over til Bryggergården, matr. nr 191, der husede en anden Færch-slægt af Rasmus Sørensen Færchs gren. Her boede nemlig Rasmus Færch og hans kone Dorthea Augusta f. Behrens. Rasmus Færch født 22.6.1841, død 1.11.1916 i Nibe var søn af Jacob Færch, Nibe Spritfabrik, og hustru Karen Marie Jacobsen. Rasmus Færch ledede fra o. 1880 Nibe Ølbryggeri, som svigerfaderen, proprietær Fr. Behrens, Rønnovsholm og senere Rasmus Færchs broder, Chr. Jacobsen Færch, Hjørring stod bag.

En Færch-slægt, som Dagmar Larsen har haft direkte kontakt med, er Augusta Færch, født Meyer, født 31.12.1855, enke efter Jens Chr. Færchs søn Rasmus Magdalu Færch. Augusta Meyer blev født i Aalborg og kom til Jens Chr. Færch som plejebarn. Efter Rasmus Magdalu Færchs tidlige død drev Augusta Færch et modemagasin i Nibe. På Nibe Borger- og Realskole, hvor Dagmar Larsen var timelærerinde, underviste hun Augusta Færchs døtre Jenny Marie og Rasmine Magdalene Færch.

AFSLUTNING

Dagmar Larsens bog "Kulturbilleder og Typer fra Nibes Glansperiode" er et af de mest citerede værker om Nibe, og det er ikke uden grund. Carl Klitgaards bog om Nibe imponerer ved sit eminente overblik, de store linier, det store persongalleri, de mange årstal og det store spænd af år, som bogen dækker, skrevet af en ikke indfødt, professionel historiker, fint og godt men måske lidt tørt.

Her overfor står Dagmar Larsens bog, skrevet af en indfødt Nibing, en kvinde med sans for familielivets sorger og glæder, kulturen, sølvtøjet, mahognimøblerne og de små detaljer, men som alligevel har hele det store overblik, alt skrevet med en sjælden indlevelse. En perle, der får Nibes glansperiode til at træde lyslevende frem på nethinden.

Bagsiden: Samovar fra købmandsgården